

Asia: VN/26422/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (säilöönotto ja maahantulokielto)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on tarkastellut esitystä ja sen mahdollisia ennakoitavia vaikutuksia ihmiskaupan ja ihmiskaupan uhrien aseman näkökulmasta.

Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, ulkomaalaislakia uudistetaan samanaikaisesti useassa lakihankkeessa ja muutosten yhteisvaikutusta ja mahdollisia vaikutusketjuja on vaikeaa tunnistaa ja arvioida. Näin on myös lausunnon antajan näkökulmasta. Käsillä olevan ja muiden ulkomaalaislain uudistusten ja lisäksi vielä ns. vastaanottolain vastaanottorahaa koskevan uudistuksen yhteisvaikutuksia on hankalaa tunnistaa ja arvioida myös ihmiskaupan vastaisen työn, ihmiskaupan ilmitulon ja ihmiskaupan uhrien aseman näkökulmasta.

Esitysluonnoksessa esitetyt muutokset perustuvat hallitusohjelman kirjauksiin, joilla pyritään tehostamaan maassa laittomasti oleskelevien henkilöiden maasta poistamista. Mikäli tällä sekä muilla esitetyillä muutoksilla päästään tavoitteeseen, vähenisivät myös tapaukset, joissa vailla laillista oleskeluoikeutta maassa oleskelevat joutuvat eri tasoisen hyväksikäytön kohteeksi. Tästä näkökulmasta maasta poistamisen ja -poistumisen tehostaminen voisi tarkoittaa ihmiskauppatapausten ja niiden riskin vähenemistä. Sen sijaan vaikutusarviointi on hankalampaa sen osalta, voisiko esitetyt muutokset ja eri esitysten yhteisvaikutukset käytännössä myös ajaa ulkomaalaisia tekemään lisääntyvissä määrin epätoivoisia ratkaisuja ja esimerkiksi painumaan yhä enemmän ns. varjoryhteiskuntaan, jossa hyväksikäytön riskit taas kasvavat.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä kiinnittää huomioita siihen, ettei esitysluonnoksessa ole ehkä huomioitu ihmiskauppaa ilmiönä, ihmiskaupan uhrin asemaa, siihen liittyviä kansainvälisiä velvoitteita ja ihmiskaupan uhrin rankaisemattomuusperiaatteen hallinnollista soveltamisalaa. Tästä näkökulmasta ainakin 40 §:n esitetyt muutokset ovat ongelmallisia.

Auttamisjärjestelmä pitää sinällään hyvänä esityksenä laittoman oleskelun määrittelyn lisäämistä lainsäädäntöön ja asian selkeyttämistä. Myös ihmiskaupan uhrin harkinta-aikaa koskevan säädöksen soveltamisen näkökulmasta laittoman oleskelun selkeärajaus on hyvä asia. Sen sijaan esitetyt muutokset oleskeluoikeutta koskevaan 40 §:ään vaikuttavat ihmiskaupan ilmitulon ja uhrien aseman sekä ihmiskaupan uhrin oleskelulupaprosessin näkökulmasta kestävämmiltä.

Käytännössä 40 §:ää koskeva esitys vaikuttaisi tarkoittavan ainakin sitä, ettei ihmiskaupan uhri oleskelisi laillisesti maassa esimerkiksi tilanteessa, jossa hänelle on ensin annettu harkinta-aika, jonka aikana hänen oleskelunsa on laillista ja hän tämän jälkeen hakisi ihmiskaupan uhrin oleskelulupaa (Ukl 52 a §) tai esimerkiksi oleskelulupaa yksilöllisestä inhimillisestä syystä (Ukl 52 §). Tämä siis vaikuttaisi tarkoittavan sitä, ettei uhriksi joutunut voisi odottaa ihmiskaupan uhrin oleskelulupahakemuksen käsittelyä Suomessa, kuten ei yksilöllisen inhimillisen syyn perusteellakaan haetun luvan käsittelyä. Sama näyttäisi koskevan myös ulkomaalaislain 52 d §:n mukaista lupaa, joka sekin myönnetään nimenomaan laittomasti maassa oleskelleelle eikä kysymys ole siis jatkoluvan hakemisen tilanteesta. Tämä olisi ihmiskaupan uhrin oleskelulupaprosessin ja koko luvan (52 a §) tarkoituksen näkökulmasta ristiriitaista. Ulkomaalaislain 52 a §:n mukainen lupa voidaan nimenomaisesti myöntää lähtökohtaisesti silloin, kun uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutinnan ja tuomioistuinkäsittelyn vuoksi, mutta eteen voisi esitysluonnoksen perusteella ilmeisesti tulla tilanne, jossa tätä lupahakemuksen käsittelyä ei kuitenkaan voisi odottaa laillisesti Suomessa.

Lisäksi Auttamisjärjestelmä huomauttaa, että jo olemassa olleissakin uhritapauksissa on voinut olla käsillä esimerkiksi tilanne, jossa uhri tai useampi uhri on voinut saapua Suomeen viisumilla, joutua täällä hyväksikäytön kohteeksi ja viisumi on voinut ehtiä umpeutua. Tapauksessa on alkanut ihmiskaupan esitutkinta ja uhri itse on jo ryhtynyt yhteistyöhön esitutkintaviranomaisen kanssa. Tällöin harkinta-ajan antamisen perusteiden ei välttämättä voitaisi ajatella täyttyvän, mutta perusteet 52 a §:n mukaisen luvan hakemiselle ja myöntämiselle ovat olemassa. Esitysluonnoksen perusteella vaikuttaisi kuitenkin tässäkin tilanteessa olevan niin, ettei uhrin oleskelu olisi laillista Suomessa lupahakemuksen käsittelyn aikana.

Kuten Auttamisjärjestelmä on tuonut esiin myös vireillä olleita muita ulkomaalaislain muutosesityksiä koskien, ihmiskaupan uhrin rankaisemattomuusperiaate tarkoittaa, ettei uhreja tule rangaista teoista, joiden tekemiseen heidät on pakotettu tai he ovat joutuneet osana hyväksikäyttöä. Rankaisemattomuusperiaatteen perusta on EU:n säädöksissä ja sen soveltamisalaa on selvitetty ja arvioitu Suomessa. Ihmiskauppailmiöön kuuluu se, että uhriksi joutunut on voinut joutua esimerkiksi oleskelemaan maassa vailla laillista oleskeluoikeutta osana hyväksikäytön kohteeksi joutumista tai hän on muulla tavoin esimerkiksi kiertänyt maahantulosäännöksiä (käytännössä joutunut kiertämään). Häntä ei kuitenkaan tulisi rankaista näistä seikoista myöskään hallinnollisissa prosesseissa.

Lyijynen Katri

Joutsenon vastaanottokeskus - Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä